

Křesťanství v pojetí Ortegy y Gasset, II. část

Roman Cardal

28. mája 2024 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

predchádzajúca časť:

[Křesťanství v pojetí Ortegy y Gasset, I. část](#)

Zfalšovaný obraz křesťanského pohledu na svět

Pro křesťany „nemá vezdejší život žádnou hodnotu, svět je mu lhostejný“. Kdybychom nevěděli, od koho citovaná slova pocházejí a měli bychom hádat, z jakého zdroje pocházejí, možná by někdo z nás řekl, že jde o propagandistickou tezi z nějaké marxisticko-leninistické příručky. Patrně žádný z čtenářů, kteří znají Ortegu y Gasset z jeho *Vzpoury davů*, by mu jejich autorství nepřisoudil. Ale Ortegov názor na křesťanství byl právě takový, jaký je v nich obsažen. Jak mnoho lidí se jím nechalo ovlivnit, to se samozřejmě nedá přesně určit, ale že jich nebylo málo, to je vzhledem k věhlasu španělského filozofa prakticky jisté.

José Ortega y Gasset (1948)

zdroj: wikimedia commons

Již v našem prvním příspěvku jsme ukázali nesmyslnost tvrzení, podle něhož je svět pro křesťana neutrálním faktem postrádajícím jakoukoliv imanentní hodnotu a hodnotitelný pouze vnějším kritériem Boží dokonalosti a věčné blaženosti. Taková situace by nastala v případě, kdyby křesťan hleděl na svět jako na *zdánlivou* skutečnost, jež je zbavena svého vlastního a autenticky reálného bytí a tím pádem své vlastní vnitřní hodnoty. Nic absurdnějšího snad nelze o křesťanském pojmání světa vyslovit.

Kdyby měl svět v očích křesťana podobu, jakou mu přisuzuje Ortega y Gasset, vše v něm by bez jakékoliv výjimky mělo *status zdánlivosti*. Zdánlivé by bylo též lidské bytí, lidská vina, Kristovo Vtělení i Kristovo vykoupení. Kdyby dal Ortega přednost pravdě před svou ideologickou manipulací, nemohl by si nevšimnout, že podobná interpretace reality byla v dějinách křesťanství jasně odsouzena. Tzv. *doketismus* zastával, že Kristovo lidství bylo *pouze zdánlivé* a křesťanští myslitelé si dobře uvědomovali, jak závažné důsledky by to mělo pro hodnotu Kristovy spásné oběti. Proti této herezi zastávali, že Kristovo lidství je stejně reálné

jako to naše, přičemž naše lidství je zase vázáno *na naprostou reálnost podmínek, jež mu umožňují existenci*, k nimž náleží i *nefalšovaná jsoucnost světa*. Uváží-li se tedy vlastní smysl křesťanského učení, plyne z něj, že svět nemůže být pouze zdánlivý. Jestliže tedy Ortega mluví za křesťany a tvrdí, že se jim svět jeví jako o sobě hodnotově neutrální, vůbec nechápe, v čem vlastně křesťanské poselství spočívá.

Bytí je svou povahou hodnotné

Ortega y Gasset byl profesorem metafyziky, takže je záhadou, jak mu mohla uniknout povaha metafyziky, která se od dob prvních církevních Otců stala pevnou součástí křesťanské teologie. Třebaže se v průběhu staletí i u křesťanských teologů posouvaly a měnily jejich metafyzické důrazy, v jednom se bezezbytku shodovali. Za základní hodnotu považovali to, co je *primus effectus creationis*, prvním účinkem stvoření, což je *prostá jsoucnost* konečných věcí. Od tohoto elementárního pohledu je už jen krůček k tezi, podle níž *ens et bonum convertuntur*, skutečnost a dobro jsou zaměnitelné neboli skutečnost, nakolik je skutečností, je naprosto dobrá. Má tudíž *inherentní* a *imanentní* hodnotu.

Ortega y Gasset ovšem tvrdí opak a jeho pozice se dá přeložit do tradičního scholastického jazyka tak, že zastává pouze *vnější atribuci* dobra a hodnoty konečným věcem. Vnější atribuce neboli vnější přisouzení nějaké hodnoty se dá ilustrovat klasickým aristotelským příkladem, v němž se o *barvě* vyjádříme jako o *zdravé*. Můžeme totiž říct, že Pavel *má zdravou barvu*. Barva však sama o sobě zdravá být nemůže, neboť tuto žádoucí kvalitu může mít jen nějaký *živý subjekt* (rostlina, živočich, člověk). Tomu lze *zdraví* přisuzovat jako *vnitřní* vlastnost, protože vyjadřuje jeho *vnitřní stav*. U barvy tomu tak není. Barvě se přisuzuje „zdraví“ jen jako jeho *manifestaci* – kdo má „zdravou barvu“, vykazuje vnější známku svého vnitřního zdraví. Proto se ve filozofii říká, že „zdraví“ *není vnitřní kvalitou* barvy, nýbrž jedná se o *pouze vnější atribuci* (přisouzení) této kvality subjektu, který ji sám o sobě mít nemůže.

Touha není hříšnou žádostivostí

Jak jsme viděli, Ortega y Gasset svým čtenářům sugeruje, že v křesťanském pohledu je jsoucnost světa hodnotově neutrální a pokud vůbec nějakou hodnotu získává, pak jen *vnějškově* jeho vztažením k Bohu a věčné blaženosti. Pravda je úplně někde jinde. Jeden z manipulativních vrcholů je v Ortegově textu dosažen v momentě, kdy sděluje následné: „Podstata všeho hříchu spočívá podle křesťana v tom, že přikládáme naší světské existenci nějakou cenu.“ (!) Ve světle výše uvedeného je nám jasné, že zde Ortega propadá své podivné iluzi, kterou vydává za objektivní popis křesťanského postoje. Vůbec mu nedochází, že říká *úplný opak toho*, jak se věci mají. Hříchem by totiž bylo, kdyby křesťan žádnou cenu své světské existenci nepřisoudil. Neboť by tím dával najevo *lhostejnost vůči zázračnému daru Tvůrce*, kterým lidská existence bezesporu je.

Ilustračný obrázok, zdroj: wikimedia commons

Ortegův propagandistický zápal graduje, když vykresluje křesťany jako *nepřátele rozkoše*. Sděluje svým čtenářům, že křesťan činí z touhy po rozkoši, z *cupiditas*, hřích par excellence. Odkud jen takový bizarní názor vzal? Křesťan se slovy žalmu modlí k Bohu slovy „u Tebe je věčná slast“ (Ž 15,3) a jeho touha se nese právě tímto směrem. Proto touha po slasti a rozkoši rozhodně není žádným kapitálním hříchem. Existuje totiž rozkoš *dobrá* i *špatná* a o této její kvalitě rozhoduje, čeho se týká. *Actus specificatur per objectum*, jak říkávali scholastikové, úkon získává svůj obsah z předmětu, ohledně něhož je vykonáván. To platí i o rozkoši a slasti. Rozkoš z dobrých skutků a věcí je dobrá, slast ze špatných věcí je špatná. Zmíněná *cupiditas* je žádostivostí, *dychtivostí po špatnosti*. Jestliže Ortega y Gasset opomněl učinit takové podstatné rozlišení, je jeho diskvalifikace křesťanství hluboce neseriózní.

Zeptáme-li se, proč španělský autor očerňuje křesťanství tak diletantským způsobem, můžeme na tuto otázku odpovědět následně. Potřebuje se zbavit všech výkladů života, které by mohly konkurovat jeho *vitalistickému* světonázoru. Ten spočívá v přesvědčení, že *každý časný moment života má svou vnitřní hodnotu* a je třeba ho přijímat bez jeho vztahování k nějakým jiným zdrojům, z nichž by teprve čerpal svou pozitivnost. Ortega se přitom v zásadě snaží o *absolutizaci* toho, co je *relativní*, tedy o přisouzení naprosté hodnotnosti pozemskému životu bez jeho vztahování k dalším referenčním skutečnostem.

Moderní dialektika a imanentismus

V tom se ale skrývá velký problém, jež se ve filozofii nazývá *imanentismus*. Bylo by zajímavé vidět, jak by ho Ortega hájil v ostré diskuzi se zastáncem *transcendence*, který by mu předložil důkaz, podle něhož je vše proměnné a mnohé závislé na transcendentní Příčině, která už nemůže být proměnná a kompozičně mnohá. Vzhledem k tomu, že takový tradiční důkaz existence Boha-Tvůrce je nevyvratný, velké šance na obhajobu imanentismu by neměl. Bylo by třeba ho vyléčit z mylného náhledu, že transcendentní zdroj bytí světa znamená znehodnocení světských skutečností. Ačkoliv si to řada moderních filozofů myslela, žádný takový důsledek nenastává a prosté studium příslušných textů Tomáše Akvinského by je o vnitřní hodnotě stvořeného světa mohlo spolehlivě přesvědčit. Museli by však nejprve překonat svoje předsudky o scholastice, což patrně přesahovalo a dosud přesahuje jejich možnosti.

Ortega se stal bohužel obětí moderní (i)racionality, pro níž je typické, že *zavrhl analogii a nahradila ji dialektikou*. Proto se na skutečnost dívá skrze exkluzivní optiku „buď-anebo“, což v tomto případě znamená, že buď existuje absolutně dokonalý Tvůrce a pak už svět nemůže mít žádnou svoji vlastní

hodnotu, anebo žádný takový Bůh neexistuje a hodnota světa je tak zachráněna. V dialektice žádná jiná alternativa není k mání. Ovšem dialektika nerespektuje mnohohrstevnatou povahu skutečnosti, protože ji štěpí do ostrých a nesmiřitelných protikladů. Analogický způsob myšlení naopak protiklady smiřuje tím, že v nich vidí *různé modality jednoho*, přesněji modality jsoucna, které nikdy neztrácejí svoji analogickou jednotu. Metoda analogie ukazuje, že absolutně dokonalý Bůh tvoří o sobě a v sobě hodnotné reality a dokonalost Tvůrce je podtržena právě *svébytnou hodnotností* Jeho díla. Mezi Tvůrcem a stvořením není nesmiřitelný protiklad, ale naopak, čím dokonalejší je Příčina světa, tím dokonalejší je tento svět.

Ortega y Gasset je tedy špatným svědkem o křesťanství, poněvadž o něm soudí z hlediska špatné filozofie. Že to možná nemálo lidem zabránilo v poznání pravého Kristova učení, je tragickou stránkou tohoto závažného Ortegova omylu.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/krestanstvi-v-pojeti-ortegy-y-gasset-a-ii-cast/>